

ת"פ 14785/10/13 - ס ס, נגד מדינת ישראל

בית המשפט המחוזי בנצרת

ת"פ 14785-10-13
תיק חיצוני: פמצ 4442/13

בפני כב' השופטת אסתר הלמן, סגנית נשיא
המבקש ס ס,
ע"י ב"כ עו"ד יוסף עאוני
נגד
המשיבה מדינת ישראל
באמצעות פרקליטות מחוז צפון

החלטה

מה דינה של בקשה לביטול החיוב בפיצויים שהושטו בגזר הדין לטובת מתלונן, כאשר המתלונן מוותר על זכותו לקבל את הכספים?

1. המבקש הורשע, בקשירת קשר לביצוע פשע, בהצתה, ובעבירות נלוות, לאחר שהודה כי קשר קשר עם אחר, להצית את רכבה של המתלוננת, אשר שימשה באותה עת כעובדת סוציאלית במחלקה לשירותים חברתיים ביישוב מגוריו, על רקע עבודתה זו, ומימש בפועל כוונתו על ידי הצתת רכבה.
2. בגזר הדין נדון המבקש, בין היתר, ל- 36 חודשי מאסר בפועל וכן חויב לפצות את נפגעת העבירה, בסכום של ₪ 7,500. נקבע, כי סכום הפיצוי יופקד בקופת בית המשפט בתוך 120 יום מיום תום ריצוי עונש המאסר.
3. במסגרת בקשתו זו, הוא עותר להורות על ביטול החיוב בפיצויים, נוכח עמדת מתלוננת.

נימוקי הבקשה לביטול החיוב בפיצוי

4. לטענת המבקש, מתקיימות בעניינו נסיבות, המצדיקות להיענות לבקשתו ולבטל את החיוב שהוטל עליו בגזר הדין. המבקש מצוין כי אך לאחרונה שוחרר ממאסר, מצבו המשפחתי והנפשי קשה מאוד והוא שרוי במצוקה כלכלית קשה.
5. עוד נאמר בבקשה, כי המתלוננת עצמה, אשר לטובתה נפסקו הפיצויים, מצטרפת לבקשה ואינה

מעוניינת לקבל את הפיצוי שנפסק. זאת, כפי העולה מתצהירה של נפגעת העבירה, אשר צורף לבקשה, במסגרתו הצהירה גם, כי דברים אלה נאמרו מתוך רצון חופשי ללא כל איום או הפעלת לחץ.

6. בנסיבות אלה, מבוקש, לפני משורת הדין ועל מנת לכבד את רצון הצדדים, להורות על ביטול החיוב בפיצוי.

תגובת המשיבה לבקשה

7. המשיבה מבקשת לדחות את הבקשה. בפתח תגובתה ציינה המשיבה, כי מבדיקה שנערכה מול המרכז לגביית קנסות עולה, כי משחלף המועד הקבוע לתשלום הפיצויים לנפגעת העבירה, הועבר תיק הפיצוי לגבייה במרכז ביום 27.7.2014, והפיצויים הפכו ל"חוב", כהגדרתו בחוק המרכז לגביית קנסות, אגרות והוצאות, התשנ"ה-1995 (להלן: "**חוק המרכז לגביית קנסות**"). בנוסף, לחובת המבקש תלויים ועומדים שלושה תיקים במרכז, המגיעים לסך ₪ 11,026, כאשר החוב בגין תיק הפיצוי, מושא הבקשה, עומד עתה על סך של ₪ 7,732.

המשיבה מוסיפה כי פנתה לנפגעת העבירה, אשר אישרה כי אכן היא מוותרת על הפיצויים שנפסקו לטובתה. אולם, לעמדת המשיבה יש לדחות את הבקשה, על אף הסכמתה של נפגעת העבירה, וזאת מן הנימוקים שיובאו להלן.

8. לטענת המשיבה, מטרת ההוראה בדבר גביית חוב הפיצויים על ידי המרכז לגביית קנסות, היתה, בין היתר, ליצור חיץ בין נפגע העבירה לבין הפוגע, כך שהנפגע לא יצטרך להתנהל מול הנאשם הפוגע באופן ישיר, ולהעניק סמכות שבדין לגורם אחר לגבות חוב זה. נקבע, כי במקרה הייחודי של גביית חוב פיצויים, המדינה נכנסת לנעליו של הנפגע בהליכי הגבייה לצורך גביית חוב הפיצוי.

במקרה דנן, בשים לב לנסיבות העבירות בהן הורשע המבקש, שהינן עבירות אלימות חמורות, בשים לב לעובדה כי מיד לאחר שקיבל לידיו התראה/דרישה לתשלום בגין החוב חלף מאסר, הגיש את הבקשה דנן - עולה לכאורה חשש ללחץ על נפגעת העבירה לוותר על כספי הפיצוי שנפסקו לטובתה, דבר אותו ביקש המחוקק למנוע.

9. לעמדת המשיבה, תכלית הפיצוי לנפגע הינה תכלית משולבת - פיצוי אישי כספי לנפגעת העבירה וכן פיצוי שהינו חלק מהעונש שהוטל על המבקש בגין המעשים שביצע ברכושה של הנפגע, כאשר התשלום מהווה נטילת אחריות על ידו; כמו גם הכרה של החברה בפגיעה שנגרמה לנפגעת העבירה. לטענת המשיבה, אי גביית הפיצוי פוגעת במימוש התכליות הנ"ל. עוד נטען, כי אי גביית הפיצוי מהווה פגיעה ממשית בפסק הדין החלוט שניתן על ידי בית משפט זה.

10. המשיבה מפנה להחלטת בית המשפט המחוזי בחיפה (כב' השופט י' ליפשיץ), על נימוקיה, בתפ"ח (חי') 355-09-13 **מדינת ישראל נ' בכרי**, שם דחה בית המשפט בקשה דומה, המסתמכת אף היא, על הסכמת נפגע העבירה לביטול הפיצוי ונימוקים נוספים, בין היתר בהעדר סמכות לשנות את גזר הדין.

דין והכרעה

11. לאחר ששקלתי את טיעוני הצדדים, הגעתי למסקנה כי דין הבקשה להידחות, וזאת מן הנימוקים שיובאו להלן.

12. ראשית, מדובר למעשה בבקשה לשינוי של פסק דין חלוט, ובית המשפט איננו מוסמך להיעתר לבקשה מעין זו, גם אם המתלונן/נפגע העבירה מביע הסכמתו לעריכת השינוי.

13. בית המשפט העליון, התייחס לסוגיית המשקל שיש ליתן לעמדת המתלוננים בהחלטה האם להשית על נאשם פיצוי, בשלב גזירת הדין או במסגרת הדיון בערעור על גזר הדין, בע"פ 3848/16 **פלוני נ' מדינת ישראל** (21.02.2017), והעיר:

"בשולי הדברים ראיתי לציין כי השאלה האם ובאילו תנאים יש לקבל את עמדתם של מתלוננים המבקשים לוותר על הפיצוי, בין בשלב גזירת הדין ובין בשלב הערעור, היא אכן שאלה נכבדה ורבת-פנים אשר מן הראוי כי המדינה תשלים את הדיון העקרוני בה ותגבש מדיניות ונהלים ברורים לגביה."

באותו העניין, חרף וויתור המתלוננת על הפיצויים שנפסקו לטובתה, דחה בית המשפט העליון את הערעור והותיר את החיוב על כנו.

14. כפי שניתן ללמוד, מן האמור, וכמתחייב מכלל סופיות הדיון, עמדת המתלונן הינה שיקול רלוונטי וחשוב בעת שנגזר דינו של הנאשם או עומד להכרעה ערעור על גזר הדין, אולם משהפך פסק הדין לחלוט, אין בה די על מנת להביא לתיקון או שינוי הוראותיו של גזר הדין.

15. עוד אציין, כי החוק מקנה לבית המשפט או למרכז לגביית קנסות, אגרות והוצאות, (בהתאם לחוק המרכז לגביית קנסות), סמכות להורות על ביטול או הפחתת תוספת פיגורים, או על דחיית מועד שילומם ופריסתם של הקנס או הפיצויים. אולם, הוראות חוק אלה אינן מקנות סמכות לפטור מעצם תשלום החוב.

מטעם זה, כשלעצמו, לא ניתן להיעתר לבקשה.

16. מעבר לכך, גם שיקולים נוספים, לרבות כאלה הנעוצים במדיניות משפטית, תומכים במסקנה, כי דין הבקשה להידחות.

17. חיובו של המבקש בפיצויים במסגרת גזר הדין, הינו מכוח סמכותו של בית המשפט בהתאם להוראת סעיף 77 לחוק העונשין, הקובעת:

"77. (א) הורשע אדם, רשאי בית המשפט לחייבו, בשל כל אחת מן העבירות שהורשע בהן, לשלם לאדם שניזוק על ידי העבירה סכום שלא יעלה על 228,000 שקלים חדשים לפיצוי הנזק או הסבל שנגרם לו.
(ב) קביעת הפיצויים לפי סעיף זה תהא לפי ערך הנזק או הסבל שנגרמו, ביום ביצוע העבירה או ביום מתן ההחלטה על הפיצויים, הכל לפי הגדול יותר.
(ג) לעניין גביה, דין פיצויים לפי סעיף זה כדין קנס; סכום ששולם או נגבה על חשבון קנס שיש בצדו חובת פיצויים, ייזקף תחילה על חשבון הפיצויים."

18. הפסיקה עסקה במהותו של הפיצוי המוטל על נאשם לפי סעיף 77 הנ"ל ובמאפייניו. נפסק לא אחת, כי מדובר בפיצוי אזרחי במהותו, אשר נועד לשפות את הנפגע על הנזק והסבל שנגרמו לו (רע"פ 2976/01 אסף נ' מדינת ישראל (5.2.2002) וע"פ 1076/15 טווק נ' מדינת ישראל (7.6.16)).

19. יחד עם זאת, על אף אופיו האזרחי של הפיצוי, וההשלכה שיש לסיווג זה, על הכרעה בשאלות הנוגעות לאכיפתו, דרך ההשגה עליו וכיוצ"ב, לא ניתן להתעלם מכך, שמדובר בחיוב, המהווה חלק מגזר הדין, ובמובן זה, הוא בעל מאפיינים מעורבים. בהקשר זה נאמר ברע"פ 9727/05 פלוני נ' מדינת ישראל (8.8.2007):

"[...] הקביעה כי מדובר בהליך "אזרחי" על-פי טיבו אינה כה פשוטה, והתשובה לה אינה חדה וברורה. שילוב הוראת הפיצוי בתוככי חוק העונשין מוסיף לה גם היבטים שונים בעלי פן עונשי-חברתי. על כן, מתבקשת המסקנה כי עניין לנו בהוראת חוק מורכבת, המשלבת מאפיינים אזרחיים יחד עם מאפיינים עונשיים, תכליות אזרחיות יחד עם תכליות מן התחום הפלילי. מורכבות זו אינה מאפשרת לקבוע באופן חד ומוחלט כי מדובר בהוראה "אזרחית" מובהקת, המעוגנת כולה בדין האזרחי, וכי הכללים החלים עליה נגזרים מתחום דיני הנזיקין בלבד. הרכיב האזרחי הוא ללא ספק הרכיב הדומיננטי באופיים של הפיצויים לטובת נפגע עבירה, אך אין להתעלם מכך שבאופן טבעי, הפיצוי הקבוע בסעיף 77 לחוק מושפע גם מסביבתו הפלילית, ודבקות בו נורמות ותכליות מן התחום הפלילי (ראו פרשת אסף, בעמ' 465). כך, למשל, יש בחיובו של הנאשם בפיצוי הנפגע יסוד של היטהרות לנאשם העשוי לתרום לשיקומו, וכן יש בכך משום שילוב נפגע העבירה כמשתתף בהליך הפלילי, מתוך ראייה כי הטבת נזקו הינה חלק חשוב בתהליך הענישה ובהפנמת נורמות ההתנהגות הראויות.

14. בנוסף, הוראות החוק עצמן משלבות היבטים פליליים ואזרחיים גם יחד, בקובען כי בערעור על גובה הפיצויים גובר אופיים האזרחי, והמערער נדרש לפעול כבערעור אזרחי לכל דבר ועניין (סעיף 78 לחוק); ואילו לשם גבייתם של הפיצויים, כמוהם כקנס עונשי (סעיף 77(ג) לחוק). מדובר, אם כן, בהוראת-חוק מיוחדת, בעלת סממנים מעורבים המשתלבים בעקרונות ובתכליות מתחום

המשפט הפלילי, אך ליבם נטוע בפיצוי האזרחי. סממנים מעורבים אלה משלימים זה את זה. בפרשנותו וביישומו של סעיף 77 לחוק יש לתת את הדעת למורכבות זו, כאשר לעיתים יגברו ההיבטים הראשונים ולעיתים האחרונים, בהתאם להקשר ולנסיבות הקונקרטיות של העניין הטעון הכרעה."

20. דברים דומים נקבעו בפסק דינה של כב' השופטת ע. ארבל בע"פ 8458/11 **שובל נ' מ"י** (11.9.2013). באותו עניין נחלקו הדעות באשר להלימות בין גובה הפיצוי, הקנס והמאסר חלף הקנס, שהוטלו על הנאשם. כב' השופטת ארבל (בדעת מיעוט), סברה שיש לדחות הערעור, ובין יתר נימוקיה, עמדה על מאפייניו של הפיצוי המוטל לפי סעיף 77 לחוק העונשין, המהווה חלק מרכיבי הענישה:

"... אמנם, כפי שנקבע לא אחת בפסיקת בית משפט זה, לעונש של פיצוי מאפיינים אזרחיים מובהקים (למשל, לעניין עיכוב ביצוע של עונש פיצוי ...) אולם, אין לדידי במאפיינים אלה כדי להפוך את הפיצוי שנפסק לטובת קורבן העבירה, מכוח סעיף 77 לחוק, לסעד אזרחי. על אף מאפייניו האזרחיים של הפיצוי, מדובר בכל זאת בעונש המוטל על הנידון בגין מעשה עבירה פלילי וכרכיב אחד מתוך ענישתו הכוללת. ...

לא מדובר בפיצוי לאירוע נזיקי או חוזי מתחומי המשפט האזרחי אלא בקרבן עבירה פלילי ברמות שונות של חומרה שהפיצוי כאמור הינו חלק מרכיבי הענישה. חיזוק לכך ניתן למצוא הן במיקומו הגיאוגרפי של סעיף 77 המצוי בחוק העונשין, התשל"ז-1977, בפרק שכותרתו "דרכי ענישה" והן במגמה המתפתחת בעשורים האחרונים במשפט הפלילי להכיר בהגנה על נפגעי עבירה - בין היתר באמצעות פיצוי - כאחת מתכליותיו החשובות של הדין הפלילי."

כאמור, דעת הרוב, (כב' השופטים נ. הנדל וע. פוגלמן), הגיעה למסקנה שונה באשר להתערבות בגזר הדין. יחד עם זאת, כב' השופט נ. הנדל, ציין (בסעיף 8 לפסק דינו) כי מוסכם גם עליו שרכיבי הפיצוי הינו בגדר עונש.

21. הנה כי כן, חרף מאפייניו האזרחיים של רכיב הפיצוי הוא מהווה רכיב מרכיבי הענישה. בית המשפט הגוזר דינו של נאשם נותן ביטוי **ומאזן** בין רכיבי הענישה השונים, ובכלל זה, שוקל את העובדה שהוטלו על נאשם פיצויים כחלק משיקוליו באשר ליתר רכיבי העונש. זהו טעם נוסף, שבעטיו, אין הצדקה לבטל בדיעבד חיוב בפיצויים שהוטלו על נאשם בגזר הדין, והדבר ניתן להיעשות, אלא במסגרת ערעור, כשבת המשפט רואה לנגד עיניו את העונש הכולל.

22. אף משיקולי מדיניות משפטית הנני סבורה כי אין להיענות לבקשה לביטול חיוב בפיצויים, הנסמכת על עמדת נפגעת העבירה. העובדה כי נפגעת העבירה הצהירה כי היא מוותרת על הפיצוי שנפסק לטובתה והצהירה כי חתמה על התצהיר מרצונה וללא שהופעל עליה לחץ כלשהו, מדגישה ומחדדת את הטעמים שעמדו בבסיס הקמת המרכז לגביית קנסות, כפי שציינה המשיבה בתגובתה, באשר ליצירת חיץ בין נפגע העבירה לבין מי שפגע בו. היענות לבקשת הנאשם ולבקשות שכמותה, עלולה להביא למצב בו תופעל מסכת לחצים על נפגעי עבירה, עד כדי פגיעה נוספת בהם. כעניין של מדיניות משפטית, ידע

נאשם שנגזר דינו, כי רכיב הפיצויים, כפי כל רכיב עונשי אחר, אינו פתוח "למשא ומתן" עם נפגע העבירה ועל הנאשם למלאו כפי שעליו למלא אחר יתר רכיבי העונש. (מאותם נימוקים, אין לעודד גם מצב בו משולם הפיצוי למתלונן ישירות על ידי הנאשם. יחד עם זאת, כאשר מוכח כי הנאשם אכן שילם את מלוא הפיצוי שהוטל עליו בגזר הדין ופרע את החיוב ישירות לטובת המתלונן, אין מניעה להורות על הפסקת ההליכים לגביית החוב).

23. ההחלטה שלא לפטור נאשם מתשלום פיצויים, גם כאשר המתלונן מוותר על קבלתם, עלולה לעורר קושי פרקטי, הנוגע לשאלה מה דינו של פיצוי כזה, ששולם על ידי הנאשם כשהמתלונן הצהיר כי איננו מעוניין לקבלו. בחלק מן המקרים, יש להניח כי המתלונן ישנה עמדתו, ומשהופקדו הפיצויים יאות לקבלם. במקרים האחרים, חזקה על המשיבה כי תגבש כללים ותסדיר באופן חוקי את גורלם של הכספים הללו. על כל פנים, קושי זה איננו צריך להשליך על ההחלטה בבקשות מן הסוג הנדון כאן, שדין להידחות, מן הנימוקים שפורטו לעיל.

24. סוף דבר הבקשה נדחית.

ניתנה היום, כ"ד חשוון תשע"ח, 13 נובמבר 2017, בהעדר הצדדים.